

DRENTS-FRIESE KAALSLAG

Mensen die zich verbonden voelen met de natuur, hebben altijd wel een reden om zich zorgen te maken of zich op te winden. Bijvoorbeeld als er weer eens een snelweg door een gaaf stukje landschap wordt gepland, zoals nu actueel is in een tot Nationaal Landschap verklaard gebied onder Dokkum. Of als regeringen niet bereid zijn om de vangst van blauwvintonijn aan banden te leggen terwijl die vis op uitsterven staat. Of... Vult u zelf maar aan. Groot is de teleurstelling als zulke kortzichtigheid ook wordt gedemonstreerd door mensen of organisaties die je als bondgenoten beschouwt.

Dat was mijn gevoel toen ik het lentenummer van Natuurbehoud open sloeg, het tijdschrift van de Vereniging Natuurmonumenten. In een artikel over het Nationaal Park Drents-Friese Wold wordt aldus de loftrumpet gestoken over het eigen bosbeheer: "Zo maken de eentonige bossen van naaldbomen die uit verre buitenlanden naar deze streken zijn gehaald, plaats voor bomen die hier van nature groeien. Donkere muren maken plaats voor afwisselende ruimtes met plekken waar het licht de bodem bereikt. Met een rijker en gevarieerder planten- en dierenwereld als resultaat." Met deze ronkende volzinnen wil Natuurmonumenten rechtvaardigen dat er weer de nodige opstanden van fijnspar, Douglas en lariks zijn gekapt. Vooral nog zijn ze omgezet in tegennatuurlijke gaten in het bos en troosteloze, kapot gereden kapvlaktes vol stronken en takken. Je zou het Drents-Friese Wold bijna omdopen in Drents-Friese Kaalslag. Een enkele spichtige eik is gespaard omdat die boom hier wel thuis hoort. En dan maar wachten tot hier ooit weer bos groeit, over een eeuw of zo... Nee, ik word er nog steeds niet blij van, niet als wandelaar, noch als paddenstoelenliefhebber en ecooloog.

De wandelaar. Sparrenbossen vergelijken met groene muren is even onterecht als de Waddenzee afdoen als een bak modder. Gaan al die natuurliefhebbers soms naar Zweden en het Zwarte Woud om tegen groene muren op te lopen? Volgroeide sparren- en Douglasbossen zijn imposante natuurfenomenen met hun kaarsrechte, torenhoge stammen, bemoste bodem en geheimzinnige schemersfeer. De diepe schaduw geeft deze bossen een eigen charme en kracht. De kracht van het woud. Lariksen hebben van die ragfijne wintersilhouetten en verkleuren in de herfst schitterend goudgeel. In de herfst zijn al deze naaldbossen een dorado voor paddenstoelenliefhebbers en in het winterhalfjaar vormen spar en Douglas een welkome groene component in het bladerloze inheemse boslandschap.

De paddenstoelenliefhebber. Het is door mycologen al zo vaak benadrukt dat bossen van met name fijnspar en lariks zeer rijk zijn aan paddenstoelen, zowel vruchtlichamen als soorten. Ze herbergen tientallen soorten die nergens anders groeien en tientallen soorten die op de Rode Lijst staan. Over de mycologische betekenis van naaldbossen verscheen in de vorige Coolia nog een artikel van Peter-Jan Keizer naar aanleiding van een symposium in Flevoland. Aan dit onderwerp is ook aandacht besteed in tijdschriften voor natuurbeheerders, zoals het Vakblad voor Bos- en Natuurbeheer en De Levende Natuur. In de recente Rode Lijst wordt de mycologische waarde van naaldbossen nog eens benadrukt. Enfin, als paddenstoelenliefhebber kent u deze feiten langzamerhand wel, dus ik zal er niet verder bij stil staan. Maar op beheerders schijnt al die informatie weinig indruk te maken. Het vijandig denken over bossen met uitheemse naaldbomen is niet wezenlijk beïnvloed, al is men op lokaal niveau soms bereid rekening te houden met specifieke mycologische waarden.

De ecooloog. Veel beheerders geloven heilig dat inheems bos per definitie beter en rijker aan soorten is dan alles wat van buiten komt. Cijfers op grond van vergelijkend onderzoek zie je zelden en hebben doorgaans alleen betrekking op vaatplanten. Zelfs dan klopt het verhaal niet. Neem de beukenbossen op voedselarme zandgronden, in veel streken het natuurlijke eindstadium van de vegetatieontwikkeling. Mooie bossen, maar meer dan een laag dorre bladeren levert de bodem nauwelijks op. Daarmee vergeleken zijn oude sparren- en lariksupstanden hotspots van plantaardige biodiversiteit! Eikenberkenbossen scoren wat beter dan beukenbossen maar ook daar is de variatie aan vaatplanten zeer beperkt. Zelfs de meest verstokte tegenstander van sparren- en lariksbossen zal moeten toegeven dat die bossen een aantal eigen soorten hebben. Niet alleen paddenstoelen, maar ook honderden insecten, een aantal mossen en zelfs vogels als kruisbek en sijs. Een boslandschap met een afwisseling van loof- en naaldbos heeft dus een hogere diversiteit dan alleen loofbos. Iets om in het Jaar van de Biodiversiteit even bij stil te staan.

door Eef Arnolds

Belangrijker dan het criterium soortenrijkdom vind ik als ecooloog de hypocriete en krampachtige wijze waarop natuurbeheerders omgaan met het begrip natuurlijkheid. In het hierboven genoemde artikel in Natuurbehoud wordt de loftrompet gestoken over de kwaliteiten van het Kraaiheide-Dennenbos terwijl de Grove den de laatste eeuwen hoogst waarschijnlijk niet in Nederland inheems is. Vermoedelijk zijn de dichtstbijzijnde natuurlijke groeiplaatsen net zo ver weg als die van de Fijnspar. Het staat vast dat de Grove den bij ons geen dominante rol in de boomlaag zou spelen. Trouwens, de meeste dennen, beuken en eiken in onze bossen zijn aangeplant met plantgoed van buitenlandse herkomst. Hoezo, inlands bos?

Kijken we buiten het bos, dan gaat het negatieve imago van naaldbossen helemaal kantelen. Allerlei kunstmatige elementen in ons cultuurlandschap mogen wel op de tedere zorg van natuurbeschermers rekenen: landgoederen met hun ingevoerde stinzenplanten, heidevelden met hun schaapskuddes, boerenweiden met hun grutto's, grachtmuren met muurplanten, gebouwen met kerkuilen en gierzwaluwen, ja zelfs akkers met hun onkruiden en akkervogels. Kunstmatiger en exotischer dan graanakkers kun je het toch nauwelijks voorstellen. Geen enkele graansoort is in staat om in Nederland zonder menselijke hulp langer dan twee jaar te overleven! Denkt u nu vooral niet dat ik een hekel heb aan roggeakkers vol korenbloemen en klaprozen. Integendeel. Wat ik me alleen afvraag is waarom al deze zeer kunstmatige ecosystemen wel kunnen rekenen op bescherming en een goed beheer, en de veel natuurlijker en moeilijker vervangbare bossen met uitheemse naaldbomen niet.

In Natuurbehoud staat ook een stukje over het planten van de eerste bol in het 'stinzenbos' van landgoed Hackhorst dat er volgens de redactie 'verwilderd' bij zou liggen. Natuurmonumenten neemt het met natuurlijkheid blijkbaar toch niet zo nauw, want het planten van uitheemse kruiden in bestaand bos kun je kwalificeren als tuinieren. En begint een 'verwilderd' bos nu juist niet lekker op een natuurlijk bos te lijken? Misschien zijn er goede cultuurhistorische redenen om in een landgoed zo in te grijpen. Zo zijn er ook goede redenen om de Drentse boswachterijen te behandelen als waardevol cultuurhistorisch erfgoed. Maar het planten van uitheemse bollen wordt toegejuicht, terwijl die verdomde sparren moeten worden uitgeroeid. Je zou er bijna na 45 jaar je lidmaatschap voor opzeggen. Gelukkig doet Natuurmonumenten ook veel goede dingen voor de natuur in ons land. Dus nog maar even niet.

Ik durf te beweren dat in de Nederlandse context een bos van ingevoerde boomsoorten als fijnspar, Douglas en lariks vanaf een jaar of vijftig een van de meer natuurlijke ecosystemen vertegenwoordigt. De bomen zijn weliswaar ooit geplant, maar verjongen spontaan onder Nederlandse omstandigheden en kunnen hier blijkbaar goed aarden. Alle overige organismen hebben zich spontaan gevestigd en de bodem ontwikkelt in tientallen jaren een eigen karakter met de daarbij behorende paddenstoelen, mossen en insecten. Als we ze tijd gunnen, ontstaan er vanzelf open plekken, waardoor de structuur nog afwisselender en natuurlijker wordt. Geduld is een schone zaak voor alle bossen. Sommige tachtigjarige Drentse sparrenbossen zijn haast van Scandinavische allure, compleet met Plompe melkzwam, Kamfergordijnzwam en zelfs ruigpootuilen. En juist nu het zover is, komt de houtvester met de botte bijl. Kunnen we weer bij nul beginnen. Ik vrees dat men eigenlijk door de bomen het bos niet meer ziet. Wat een kortzichtigheid!

Boze tongen beweren dat bosbeheerders wel weten dat oude naaldbossen de moeite waard zijn, maar dat ze alleen een goede smoes zoeken om het hout uit de kaprijp geworden naaldbossen nu te gelde te maken. Zo ver wil ik niet gaan. Ik wijt het feit dat die bossen bij natuurbeheerders in het verdomhoekje zitten eerder aan een combinatie van (bij)geloof, onkunde en starheid. Het wordt de hoogste tijd dat bosbeheerders opstanden van exoten leren zien als levende ecosystemen, als een welkome aanvulling op de zeer beperkte variatie aan inheemse bostypen op voedselarme gronden en als onderdeel van het cultuurlandschap dat Nederland nu eenmaal is.